Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, ПРАВИЛА, ПЕРСПЕКТИВИ

4 березня – 14 квітня 2024 року

Львів – Торунь
Liha-Pres
2024

УДК 37.09"364/366"(062.552)
О-72

Організаційний комітет:

Олефіренко Тарас – кандидат педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Русаков Сергій – кандидат філософських наук, професор, директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Матвієнко Олена – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Кушнірук Світлана – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Гурковська Тетяна – старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, тренер ЮНІСЕФ за програмою «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні».

О-72 **Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи** : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 368 с.

ISBN 978-966-397-386-9

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи» (4 березня – 14 квітня 2024 року).

УДК 37.09"364/366"(062.552)

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2024
© Центр українсько-європейського
наукового співробітництва, 2024
© Українсько-польське наукове видавництво
«Liha-Pres», 2024

ISBN 978-966-397-386-9

ЗМІСТ

Арт-терапія як засіб психологічної реабілітації
Авер'янова Н. М. **12**

Актуальність використання арттехнік в освітній діяльності закладу позашкільної освіти в умовах сучасних викликів
Агалець І. О. **15**

Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями
Агаркова Н. О. **18**

Вплив війни на навчальні заклади та можливості навчання
Азізов Т. Н., Орлова О. М. **23**

Адаптація освітнього процесу до викликів сьогодення в умовах військових дій в Україні
Алмашова В. С. **26**

Отримання освіти під час війни: проблеми та перспективи
Антонова В. А. **29**

Формування стресостійкості у студентів в процесі навчальної діяльності
Архіпова І. М. **32**

Організація дистанційного формату навчання у закладах вищої освіти з використанням інформаційних технологій
Ашанін В. С. **34**

Перспективи розвитку вищої освіти в умовах постконфліктного відновлення: виклики та шляхи розвитку
Бабко Н. М. **37**

Empowering Ukrainian students through creative writing
Badior N. B., Pavlenko L. I. **40**

Особливості психологізму особистості у романі Стівена Кінга «Сяйво»
Барабашук Ю. В. **42**

Мистецька особистість та її діяльність як об'єкт педагогічного дослідження
Бенч О. Г. **45**

Жанрова специфіка Ноктюрна для домри та ф-но К. Мяскова
Білоус В. П. **49**

Екологічна освіта молоді у навчальних закладах
Бойко М. О. 53

Енергетична грамотність як важлива складова підготовки майбутніх інженерів-педагогів будівельного профілю
Бондаренко М. І. 55

Methodological approaches to the study of environmental disciplines
Bondarieva L. M., Zhatova H. O., Trotsenko V. I. 59

Застосування контекстного навчання майбутніх фахівців фармації у професійній підготовці
Борисенко Н. М., Демченко А. В. 63

Mediation in the conditions of war and in the post-war period: challenges, rules, perspectives
Borovykov O. V. 67

Роль літературно-художніх антропонімів у формуванні свідомості українців (на матеріалі збірки оповідань про війну «Після 24-го» Владислава Івченка)
Вегеш А. І. 68

Суб'єктний дискурс в умовах дистанційного навчання
Велитченко Л. К. 72

Психологічний супровід особистості військовослужбовців. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям
Венгер Г. С. 76

Вплив війни на мотивацію до навчання
Венгеренко І. О. 81

Робота із психологічними розладами під час військової агресії
Вишневська О. П. 84

Практична підготовка фахівців з довкілля у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка
Гаврилєнко О. П., Діброва І. О., Циганок Є. Ю. 85

Проблемні питання здобувачів вищої освіти під час військового стану
Галунько О. В. 89

Особливості дистанційного навчання в умовах воєнного стану
Головко Т. М. 91

Особливості навчання в дистанційному форматі в сучасних умовах
Гомозова О. А. 93

Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в його формуванні
Кудря О. В. **178**

Вплив соціально-педагогічних чинників на рівень готовності майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідної діяльності
Кушнірук С. А. **182**

Професійна підготовка майбутніх правників у закладах вищої освіти: виклики воєнного стану
Лубчук О. Д. **185**

Актуальність дослідження соціально-когнітивних аспектів в умовах інформаційно-освітнього середовища
Любарець В. В. **189**

Підвищення рівня ефективності спілкування в умовах війни шляхом застосування спеціальних методик
Ляшкевич А. І. **191**

Феномен стресу у роботі сучасного педагога в умовах війни
Мельник О. С. **195**

Психолого-педагогічні засади створення розвивального освітнього середовища у ЗЗСО як чинник забезпечення успіху особистості у соціумі
Митник О. Я. **197**

Психолого-освітня підтримка дітей-переселенців в умовах воєнного стану
Михайленко Т. І. **200**

Адаптивна фізична культура: сучасні виклики
Мішин М. В. **203**

Особливості педагогічної комунікації в умовах дистанційного навчання
Мордовцева Н. В. **206**

Розвиток резільєнтності у бакалаврів психологічної освіти під час вивчення курсу «Охорона праці та безпека життєдіяльності»
Нагайчук О. В. **208**

Соціально-педагогічна підтримка батьків та дітей раннього віку в умовах війни
Новоселецька І. Е. **212**

Формування в сучасної молоді життєвих цінностей та навичок
Олексюк М. П. **215**

Отже, спілкування є найважливішою стороною освітньої діяльності, ефективність якої залежить від вирішення різних педагогічних завдань і способів вибудовування комунікації педагогів зі здобувачами освіти.

Література:

1. Грудинін Б. О. Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014, № 5(39). С. 245–255.

2. Дегтярьова Г. Принципи педагогічної взаємодії у професійній підготовці. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/6232/1/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%9F%D0%98_%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87_%D0%92%D0%97%D0%90%D0%84%D0%9C%D0%9E%D0%94%D0%86%D0%87_2012.pdf

3. Ярощук Н. Ефективність педагогічної взаємодії в умовах дистанційного навчання. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки.* 2021. Випуск 9. С. 277–283.

РОЗВИТОК РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ У БАКАЛАВРІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

Нагайчук О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна

Воєнні дії, що розгорнулися в Україні, стали потужним джерелом стресу, тривог для кожного громадянина, тому значно зросла потреба в психологічній допомозі. Цей тривалий емоційний натиск має значний вплив на всі сфери життя українців, створюючи ряд викликів для суспільства. Загальний психічний стан суспільства впливає на його фізичний стан – стан здоров'я, розвиток виробництва, рівень культури, освіченості, а отже на стабільність, конфліктність [1]. Психіка людини тісно пов'язана із безпекою її життєдіяльності, тому вплив небезпек зумовлюється психофіологічними властивостями самої людини.

Професійна діяльність у таких складних умовах потребує від психолога наявності певних якостей. Однією з найважливіших є

стресостійкість (резильєнтність), яка дає психологу можливість ефективно працювати з людьми, які пережили травму, та надавати їм необхідну психологічну допомогу. Резилієнтність (психологічна стійкість, витривалість) – здатність проходити крізь життєві випробування, зберігаючи при цьому психічне здоров'я, особистісну цілісність [5].

Термін «резильєнтність» у перекладі з англійської означає стійкість (від. англ. resilience – резильєнтність, стійкість, життєстійкість, спроможність відновлюватись) [6, с. 84]. Найчастіше термін «резильєнтність» використовується для опису здатності психіки відновлюватися після впливів негативних факторів. У широкому розумінні резильєнтність – це здатність людини вибудовувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах. У вужчому значенні вона трактується як здатність індивіда протистояти й адаптуватися до несприятливих і травматичних подій [3, с. 64–65]. Резильєнтні люди відрізняються стійким прийняттям реальності, глибокими цінностями та здатністю до імпровізації. [4, с. 41].

Поняття резильєнтності, набуло значної ваги у наукових дослідженнях закордонних та українських дослідників: Л. Адаменка, Дж. Бонанно, Е. Грішина, Є. Міллєра, Е. Вернера, Ф. Валієва, О. Кокун, Г. Лазоса, Ф. Лозель, А. Локтіонова, В. Мазілова, А. Муравйова, О. Нагули, Л. П'янківської, О. Рильської, Т. Цюман та інші.

Специфіка роботи психолога полягає в постійному зіткненні з людськими емоціями, як позитивними, так і негативними. Психолог – робота на вістрі людських емоцій, оскільки часто стає свідком горя, розпачу, розгубленості, а також агресії, несприйняття та ворожості. Резильєнтність, або стійкість до стресу, є невід'ємною навичкою для майбутніх психологів, адже їхня професійна діяльність пов'язана з постійним емоційним навантаженням. Здатність ефективно долати труднощі, адаптуватися до мінливих умов та зберігати емоційну стійкість є запорукою успішного становлення та розвитку фахівця у цій сфері. Розвиток резильєнтності є важливим інвестицією в успішне майбутнє будь-якого психолога.

Під час вивчення курсу «Охорона праці та безпека життєдіяльності» (надалі «ОП та БЖД») здобувачі вищої освіти освітнього ступеню бакалавр спеціальності: «053 Психологія» отримують навички ефективного управління своїми емоціями та стресом, що сприяє збереженню психічного та емоційного здоров'я. Опанування знаннями та навичками з охорони праці дає бакалаврам не лише ґрунтовну теоретичну базу, але й практичні інструменти для ефективного управління ризиками та забезпечення безпеки на робочому місці, що стає надзвичайно важливим в умовах воєнного стану. Цей курс

озброює студентів знаннями та алгоритмами дій у небезпечних ситуаціях, які можуть виникнути внаслідок військових дій або терористичних загроз, істотно підвищуючи їх готовність до реагування на надзвичайні ситуації різного характеру.

На думку Т. Алєксєєвої аналізувати ризики означає досліджувати та вивчати загрозливі життєві ситуації, аналізувати власну вразливість перед небезпеками та відсутністю належного захисту. Водночас аналіз ризиків – це аналіз подій у реальному світі. У психологічній науці ризик є станом, пов'язаним з необхідністю здійснювати певні дії та вчинки у ситуаціях з неоднозначним, а подекуди і непередбачуваним результатом. Таким чином, уміння усвідомлювати та аналізувати ризики у процесі життєдіяльності людини є базовим щодо забезпечення життєспроможності, розвитку та вдосконалення її особистості [2, с. 198].

У процесі вивчення тем: «Соціальні та психологічні фактори ризику», «Поведінкові реакції населення у надзвичайних ситуаціях» студенти знайомляться із:

– психологічною надійністю людини (методи оцінки психологічних особливостей людини, психодіагностичний метод; психологія натовпу, психологічні особливості українського народу);

– психологічною діяльністю людини (складові діяльності, психофізіологія праці, критерії психічного здоров'я людини);

– факторами зниження життєдіяльності людини (психічні травми, типи конфліктів, конфлікт із самим собою, захисні механізми від конфліктів, втома, перевтома);

– шляхами підвищення життєдіяльності людини (особливості психофізіологічного стану жінок, підлітків, людей похилого віку; психологічні засоби відновлення працездатності, профвідбір та профорієнтація).

Вивчення цих питань допомагає майбутнім психологам розвивати свою резільєнтність та готовність ефективно реагувати на різноманітні виклики і несподівані обставини. Активне використання симуляцій та практичних завдань дозволяє студентам отримувати практичний досвід, необхідний для дії в різних надзвичайних ситуаціях. Курс «ОП та БЖД» передбачає наступні можливості для розвитку резільєнтності здобувачів вищої освіти:

– Опанування методами саморегуляції: навчання методам релаксації та подолання стресу.

– Розвиток навичок вирішення проблем: вивчення правил безпеки та алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях.

– Формування відповідального ставлення до себе та інших: виховання цінності життя та здоров'я, а також дбайливого ставлення до власної безпеки та оточуючих.

– Підвищення стресостійкості: вивчення тем, пов'язаних з ризиками та небезпеками, з метою кращої підготовки до можливих небезпек, труднощів та зменшення гостроти реакції на стресові фактори та надзвичайні ситуації.

– Розширення знань про психологію безпеки: розуміння психологічних механізмів, що впливають на поведінку людей у надзвичайних ситуаціях, для кращого подолання емоційних потрясінь.

Висновок: Теоретичний аналіз показав, що курс «ОП та БЖД» має значний потенціал для розвитку резильєнтності у бакалаврів психологічної освіти. Аналіз результатів освітньої діяльності продемонстрував, що у здобувачів вищої освіти, які вивчали цей курс, спостерігається:

– Підвищення рівня саморегуляції, зокрема, кращий контроль над емоціями, здатність справлятися зі стресом та знаходити ресурси для подолання труднощів.

– Зростання стресостійкості, впевненості у своїх силах та здатності адаптуватися до мінливих умов сьогодення.

– Формування відповідального ставлення до себе та інших, розуміння важливості безпечної поведінки.

– Розширення знань про психологічні механізми, що впливають на поведінку людей у надзвичайних ситуаціях, та розвиток навичок подолання емоційних переживань.

Можна зробити висновок, що курс «ОП та БЖД» відіграє важливу роль у розвитку резильєнтності бакалаврів психологічної освіти. Це робить курс цінним доповненням до традиційної системи підготовки психологів, адже він не лише дає знання з фахових дисциплін, але й формує важливі особистісні якості, необхідні для успішної професійної діяльності майбутніх психологів. Адже, психолог, із розвиненою резильєнтністю, може ефективно допомагати людям впоратися з емоційними переживаннями, зберігати власне психологічне здоров'я та емоційне благополуччя, бути прикладом стійкості та оптимізму для своїх клієнтів.

Література:

1. Адаменко Л. С. Актуальні підходи до проблеми дослідження резильєнтності. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології.* 2020. № 5(58). С. 5–13.

2. Алєксєєва Т. В. Аналіз психологічних ризиків у процесі розвитку відповідальності студентів вищої школи: теоретичні засади. *Педагогічний процес: теорія і практика.* 2013. Вип. 3. С. 195–204.

3. *Грішин Е.* Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. *Психологія*. 2021. Вип. 64. С. 62–81.

4. Лазос Г. П. Резільєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Том 3* : *Консультативна психологія і психотерапія*. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України ; Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26–64.

5. Романчук О. Психологічна стійкість в умовах війни: індивідуальний та національний вимір. URL: https://i-cbt.org.ua/resilience_ ukraine/

6. Цюман Т., Нагула О., Адамська З. Психологічні умови резильєнтності педагога в період воєнного стану. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2022. № 38(2). 83–89. https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3813

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Новоселецька І. Е.
доктор філософії, доцент кафедри дошкільної освіти
факультету педагогічної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Через військову агресію Росії проти України життя українців знаходиться в постійній загрозі. Кількість людей, що зазнали страшних обстрілів, відвертого геноциду від солдат російської армії чи які втратили своїх рідних та близьких постійно зростає. Найбільш вразливими до цих страшних подій є діти раннього віку, адже вони потребують постійної підтримки дорослого котрий здатен створити відчуття безпеки та спокою, а також володіє інструментами та техніками, що допоможуть налагодити емоційний стан дитини. Та чи можуть дорослі, які самі знаходяться в постійному стресі та страху за власне життя і життя своїх дітей, надати підтримку комусь іншому? Аналізуючи теоретичні джерела та беручи до уваги умови життя українців (які змінюються чи не щодня) вбачаємо необхідність

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, ПРАВИЛА, ПЕРСПЕКТИВИ

4 березня – 14 квітня 2024 року

Підписано до друку 17.04.2024. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 21,39. Тираж 100. Замовлення № 0524-037.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.